

Proloog

Een jonge kerel in een trainingspak van Adidas spreekt een voorbijganger aan en vraagt: *'Bonjour mec, est-ce que tu as une cigarette?'*, maar de *mec* wandelt verder zonder iets te zeggen. Een man met baard vloekt op zijn hond omdat die aan de leiband blijft sleuren terwijl hij net halt wil houden om zijn paraplu open te doen. Aan de bushalte wat verderop slaan twee madammen het tafereel gade. Ze moeten moeite doen om hun lach in te houden.

Het is maandag 7 januari 2013 en buiten mept de winter met zijn natte staart. Met mijn ene hand diep in mijn zak en met mijn andere vechtend met de kap van mijn jas ben ik naar het Maison des Crêpes in de Zuidstraat in Brussel. Volgens *connaisseurs* is dat het beste pannenkoekenhuis van onze hoofdstad maar een keer per maand is het ook het arendsnest van de beweging Klimaat en Sociale Rechtvaardigheid.

Klimaat en Sociale Rechtvaardigheid – in het Frans 'Climat et Justice Sociale' – ziet in 2007 het leven onder de naam 'Klimaatoproep'. De beweging wil mensen mobiliseren. Volk uit de zetel en óp straat krijgen. Actie voeren. Hoe meer, hoe liever. Dat klinkt evidenter dan het lijkt. We schrijven over een periode dat de meeste ngo's zich op lobbywerk of sensibilisering richten en ver van

het strijdgewoel en de straat blijven. ‘Verander de wereld, begin bij jezelf’, is in die dagen een veel gehoorde kreet.

Klimaatoproep is anders. De organisatie linkt van in het begin klimaatverandering aan sociale rechtvaardigheid. Individueel engagement, klinkt het, volstaat niet om de klimaatverandering tegen te houden. In Brussel organiseert de beweging in 2007 de eerste klimaatbetoging. En wanneer regeringsleiders in 2009 voor de internationale klimaatonderhandelingen naar Kopenhagen trekken, zijn ze niet alleen. Klimaatoproep legt een trein naar Denemarken in en duizend Belgen springen erop om daar te betogen.

Maar vanavond is dat alweer zes en vier jaar geleden. Zeker, betoging noch trein horen in de categorie van de vergetelde zwart-witfoto’s van vergeten artiesten hier aan de muren van het Maison des Crêpes. Maar toch. Beide laten in de verleden tijd over zich vertellen. Na de opstoot van enthousiasme en activisme van toen lijkt de klimaatbeweging weer meer richting lobbywerk en sensibilisering, richting ‘Verander de wereld, begin bij jezelf’ te buigen.

Vlak aan de trap van ons Brussels pannenkoekenhuis zit een jong koppeltje wafels te eten. Het dreigt in elkaanders ogen te verdrinken. Alsof er iets moet bevestigd worden zingt Bryan Ferry door de boxen dat *‘love the drug’* is.

Maar ik word op het eerste verdiep verwacht en daar valt weinig te scoren. Ik wandel als laatste het zaaltje binnen. Het wordt helemaal gevuld door een lange bruine tafel en gammele houten stoelen met donkerrode fluwelen kussens.

We zijn met z'n dertienen. Ik laat mijn ogen over het gezelschap glijden. Het is nog maar de tweede keer dat ik naar een vergadering van Klimaat en Sociale Rechtvaardigheid kom, maar ik herken nog verschillende gezichten van de vorige keer.

Annie en Marc bijvoorbeeld, die naast me zitten. Zij was secretaris van de christelijke vakbond, hij delegee bij Nyrstar, het zinkproducerend bedrijf in Balen dat sinds het theaterstuk *Groenten uit Balen* en zijn verfilming wereldberoemd in Vlaanderen is. Vakbonder én milieuactivist? De combinatie zal in dit boek nog opduiken.

Tegenover me zit Jean-François, een man met een rond brilletje en grijs krullend haar. Hij trok in 2009 mee de trein naar Kopenhagen op gang. Naast hem: Léo, aktetas op de schoot. Léo is de man achter de beweging tegen kernenergie en spreekt vloeiend de drie landstalen. Jean-François en Léo: samen goed voor een paar decennia milieuactivisme in België, samen duizend straffe verhalen om je aan op te warmen.

Een man wiens gezicht een vaag belletje doet rinkelen stelt zich aan me voor als Alain Tondeur. 'Ook wel ge-

kend als Daniel Tanuro, auteur van *L'impossible capitalisme vert*, valt Léo in. 'Je hoeft enkel de lettertjes van plaats te wisselen', knipoogt hij.

En dan is er Wiebe, een boom van een vent met lang wit haar en een volle witte baard. Hij is de bezieler van Klimaat en Sociale Rechtvaardigheid. Na die eerste vergadering ben ik lang met hem blijven nakaarten. Zo kwam ik te weten dat hij met zijn ingenieursopleiding toch jarenlang staalarbeider bij de Antwerpse Walserijen was. Daarna werd hij milieucoördinator bij olieraffinaderij Nynas. Tot hij na een zwaar incident in 2003 met brugpensioen ging.

Wiebe bladert door de stapels papieren voor hem, kribbelt hier en daar nog wat diepe gedachten neer, neemt een laatste slok van zijn citroenthee en steekt van wal. Hij vertelt dat er die dag maar één punt op de agenda staat: de klimaatop in Polen. 'Het is de eerste keer sinds Kopenhagen dat de internationale onderhandelingen weer in Europa doorgaan. Dat biedt ons de mogelijkheid opnieuw te mobiliseren vanuit België.'

Sommige mensen kunnen met een kleine suggestie een niet te stoppen reeks van gebeurtenissen veroorzaken. Hun onschuldige blik kan alle deuren openen. Bezorgde moeders waarschuwen daarvoor: 'Pas op, die kan je om zijn vinger draaien!' Wiebe is zo'n tiep. En hij heeft ook nog eens het te benijden vermogen vlot eigen voorzetten

binnen te koppen. ‘We zouden opnieuw een trein kunnen inleggen’, zegt hij. Het is duidelijk dat hij het meent.

De stilte die daarop volgt toont aan dat de tijd, die gezwinde grijsaard, niks te maken heeft met wat de klok erover zegt, zo’n mechaniekje van tandwielen die niet denken en van veren die niet voelen. In mijn hoofd waait de gedachte binnen dat zo’n uurwerk zich niet kan indenken waarom een paar tikkende seconden – vier of vijf, hoogstens zes, niet meer – een eindeloze kwelgang kunnen zijn. Dertien paar ogen beloeren elkaar over de tafel. Ik houd mijn adem in.

Vrees niet, beste lezer, ik ben niet van plan heel die vergadering in dat Brussels pannenkoekenhuis integraal te verslaan. Maar de discussie over het al dan niet inleggen van een trein naar Warschau is nu eenmaal de start van mijn verhaal als machiniste van Climate Express. Te belangrijk om er snel overheen te gaan zoals ik eerst zinnens was. Want die ijzige maandagavond in januari ontpopt zich in het kleine bruine zaaltje met vaal licht en gammele stoelen een gesprek dat elke klimaatactivist vertrouwd in de oren zal klinken.

Jean-François, met zijn rond brilletje en grijze lokken en de man die mee de trein naar Kopenhagen op gang trok, opent het debat. Op een rustige, bijna vaderlijke manier

vertelt hij over de klap die de klimaatbeweging na de onderhandelingen in Denemarken kreeg. Bij die top kwamen honderdduizend mensen op straat. De hoop dat de onderhandelingen tot een ambitieus, bindend en rechtvaardig akkoord zouden leiden hing in de lucht. Helaas. De grote wereldmachten raakten het niet eens en de top draaide op niets uit. Hopenhagen vervelde tot Flopenhagen.

Resultaat: veel klimaatactivisten raakten gedesillusioneerd en vroegen zich af wat het nut van de grote mobilisatie was geweest. Een groot deel van hen besloot het geweer van schouder te veranderen. Eenmaal thuis keerden ze hun rug naar het internationaal poppenspel om hun toekomst zélf vorm te geven: in eigen tuin, school, dorp of vereniging. ‘Als de politici hun verantwoordelijkheid niet nemen, doen wij het wel!’, riepen ze in koor. Ze begonnen volkstuintjes, openden recyclagecafés, bemanden en bevrouwden ruilmarkten, of gooiden hun lichaam in de strijd voor het tegenhouden van pijpleidingen, kerncentrales en grote winkelcentra.

Elk op hun manier tonen die initiatieven dat een sociaal rechtvaardige en ecologische maatschappij mogelijk is en binnen handbereik ligt. Maar als keerzijde van de medaille kwam de mobilisatiekracht van de klimaatbeweging op een laag pitje te staan. Of zoals Jean-François het op het einde van zijn verhaal, dat ondertussen een betoog is geworden, samenvat: ‘Massamobilisatie is passé. Mensen

komen niet op straat voor het klimaat. Waarom focussen we niet op de verandering van onderuit? Op concrete alternatieven?’

Een beetje dromerig heeft Marc, de delegee van de fabriek in Balen, zitten luisteren naar wat Jean-François, die rechtover hem zit, heeft zitten betwisten. En omdat het over dingen gaat waar hij toch ook iets van afweet, steekt hij op goed geluk van wal. ‘Lokale initiatieven hebben een enorm potentieel en doen dromen over een betere wereld’, riposteert Marc. ‘Maar we mogen niet naïef zijn. De hele wereldeconomie draait rond kortetermijnwinstbejag. Het is het systeem dat moet veranderen. We kunnen als individu het goede voorbeeld geven maar de overheden en multinationals zullen niet zomaar volgen.’

Annie springt hem bij. ‘Massamobilisatie is verre van dood’, zegt ze met klem. Ze spreekt gepassioneerd over de vele protesten van de laatste jaren: van de Spaanse Indignados, de Arabische lente en de Chileense winter tot Occupy Wall Street. ‘Als die Occupybeweging ons iets geleerd heeft, dan wel dat onze overheden niet ten dienste van de bevolking, maar van de 1% staan. Overal zien we mensen opstaan om verandering te eisen en de wereld weer op zijn voeten te zetten.’ Volgens Annie moeten we de klimaatproblematiek opnieuw politiseren en de overheid duiden op haar verantwoordelijkheid. En dat kan door massaal op straat te komen.

Er ontstaat een spervuur van redeneringen en pleidooien en rekvisitoren. De jongens en meisjes van Klimaat en Sociale Rechtvaardigheid spreken nu bijna in termen van filosofische categorieën over klassen en ik moet me schrap zetten om alles te volgen. ‘Waarom zouden we mobiliseren voor de klimaattop als we toch al weten dat die op niets zal uitdraaien?’, vraagt Léo. ‘De posities van de landen worden lang op voorhand vastgelegd, de top zelf is gewoon één groot poppenspel. Het krioelt er van de lobbyisten van multinationals, die er miljarden tegenaan smijten om het akkoord naar hun hand te zetten en geld te slaan uit de klimaatverandering. Het maakt geen verschil of wij daar nu zijn of niet.’

‘We moeten lessen trekken uit Kopenhagen’, antwoordt Wiebe. ‘De klimaatbeweging heeft de onderhandelingen geromantiseerd, alsof de perfecte akkoorden uit de lucht vallen als we het maar lief genoeg vragen. Dat heeft valse hoop gecreëerd.’ Hij waarschuwt dat we voor Warschau géén onrealistische verwachtingen mogen scheppen. De klimaattop is geen op zich staand *event* maar speelt zich af in een context van ongelijke machtsverhoudingen in de wereld. Elk akkoord is slechts een afspiegeling van de verhoudingen op een bepaald moment. De grootste machten trekken aan het langste eind en bepalen de uitkomst.

‘En het is dáárom dat we moeten mobiliseren’, besluit hij. ‘Door een massa mensen op straat te brengen, kunnen we de balans doen keren. De lobbyisten van de olie- en

steenkoolindustrie hebben de kracht van het geld, wij hebben de kracht van het aantal.' Voor het eerst tijdens de vergadering merk ik dat ik zelf driftig ja zit te knikken. Wat Wiebe zegt, is namelijk een echo van wat die goede oude Elsschot ooit schreef: 'De groten hebben de macht, maar de kleinen zijn talrijk en tegen de mieren is geen tijger bestand.'

'Maar', concludeert hij, 'we moeten ons ervan bewust zijn dat we de oorlog niet in één veldslag zullen winnen. Warschau is slechts een halte op een lange weg.'

Twee uur later is de teerling geworpen. Er komt een trein naar Warschau. Maar Jean-François, die vier jaar geleden de trein naar Kopenhagen trok, ziet het niet zitten opnieuw de leiding te nemen. Daarvoor is de herinnering aan de mails, de vergaderingen, de telefoons, de slapeloze nachten nog net iets te vers. 'Het is tijd om de fakkel door te geven aan de volgende generatie', verklaart hij met een plechtig gezicht.

Twaalf hoofden draaien zich een voor een in mijn richting, de jongste aan tafel. Wiebe kijkt me bemoedigend toe. Grijsgroene ogen in een doorleefd gezicht met een warme glimlach. 'Of ik dat zie zitten?'